

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОСОБЛИВОСТЕЙ СПІЛКУВАННЯ МІЖ СИБЛІНГАМИ І МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

І. Г. Шаповал

Херсонський державний університет, ilushashapoval7@gmail.com

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент І. Р. Крупник

Постановка проблеми. Обрана нами тема виводить на передній план зв'язок між міжособистісними відносинами у сім'ї та формуванням цінностей і морально-етичних переконань у підлітків. Дана проблема стає важливою, оскільки сімейне середовище впливає на формування особистості в ранньому віці, а спілкування з братами та сестрами може мати значний вплив на цей процес.

Основні аспекти проблеми включають дослідження взаємодії між сиблінгами, їхні міжособистісні відносини, а також розгляд впливу цього взаємодії на розвиток морально-етичних цінностей, переконань та поведінки у підлітків. Обрана тема може включати аналіз спільних досвідів, взаємодії та конфліктів між сиблінгами, а також дослідження впливу сімейного виховання на формування моральних цінностей та відповідальності у молоді.

Дослідження цієї проблеми може відкрити нові можливості для розуміння процесів формування особистості в сімейному контексті та розвитку морально-етичних цінностей у підлітків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Роль сім'ї у становленні морально-етичних цінностей особистості є надзвичайно важливою і визначальною. Сім'я є першим середовищем, де дитина засвоює норми, цінності та моральні принципи, що визначають його поведінку та взаємодію з оточуючим світом.

Ю. О. Асєєва вказує: «Сім'я – це надзвичайно складно організована структура з різноплановими взаємовідносинами – відносинами між подружжям, між батьками і дітьми, між батьками подружжя та між старшим та молодшим поколінням» [1].

Перш за все, сім'я виступає важливим джерелом моделювання морально-етичних цінностей. Діти спостерігають за поведінкою батьків, старших сиблінгів та інших членів сім'ї і відтворюють ці зразки власної поведінки. Таким чином, якщо у сім'ї панують високі моральні стандарти, діти навчаються імітувати ці стандарти і використовувати їх у власному житті [2; 6].

Крім того, сім'я створює навколишнє середовище, де обговорюються та вирішуються моральні питання. Батьки можуть вести відкриті розмови з дітьми про правильне та неправильне, про важливість чесності, відповідальності та поваги до інших людей. Такі розмови допомагають дітям розуміти моральні аспекти життя та розвивати власні моральні переконання [5].

Також важливо враховувати роль емоційної підтримки у формуванні моральних цінностей. Здатність батьків проявляти турботу, розуміння та співчуття відіграє велику роль у розвитку дитячої емпатії та моральної чутливості [4; 6].

Сиблінги, тобто брати та сестри, відіграють ключову роль у формуванні морально-етичних цінностей особистості. Вони стають першими соціальними партнерами в житті дитини і впливають на її моральний розвиток через різноманітні механізми взаємодії [3].

По-перше, сиблінги можуть виступати як моделі для наслідування. Поведінка старших братів та сестер може стати прикладом для молодших, і якщо вона відповідає моральним стандартам, це сприяє усвідомленню правильних моральних зразків.

По-друге, взаємодія з сиблінгами навчає дітей різним соціальним навичкам, таким як співпраця, толерантність, взаємоповага та взаємодопомога. Зазначені навички є важливими для формування морально-етичної особистості. Крім того, спільне вирішення проблем та конфліктів між сиблінгами може сприяти розвитку морального мислення та аналізу ситуацій з етичної точки зору.

Наприклад, в обговоренні важливих моральних питань, таких як чесність, відповідальність та повага до інших, сиблінги сприяють розвитку моральних рефлексій та усвідомленню власних цінностей.

У разі конфліктів або складних ситуацій, сиблінги можуть підтримувати один одного та надавати емоційну підтримку, що сприяє розвитку емпатії та соціальних навичок.

Результати емпіричного дослідження. Для проведення емпіричного дослідження нами було використано методику «Братсько-сестринський опитувальник» (The brothersiste rquestionnaire; S.A. Graham-Bermann, S. E. Culter) (модифікація М. Кравцової), методику діагностики сиблінгового спілкування (методика є модифікованим варіантом методики «Діагностика подружнього спілкування» (Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман, Е. М. Дубовська), модифікація М. В. Кравцової), опитувальник «Діагностика рівня морально-етичної відповідальності особистості» (І. Г. Тимощук), методику «Ціннісні орієнтації» (М. Рокіч). На добровільній основі в опитуванні взяли участь 48 підлітків з різних областей України.

Результати за методикою The brothersiste rquestionnaire; S.A. Graham-Bermann, S. E. Culter (модифікація М. Кравцової) представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Результати за методикою The brothersiste rquestionnaire; S.A. Graham-Bermann, S. E. Culter (модифікація М. Кравцової)

Шкала	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Емпатія	54,17%	20,83%	25%
Підтримка кордонів	50%	41,67%	8,33%
Подібність	20,84%	14,58%	64,58%
Примус	8,33%	31,25%	60,42%

Згідно результатів, висвітлених у таблиці високий рівень емпатії (54,17%) між сиблінгами свідчить про їхню високу зацікавленість та піклування один про одного. Вони виявляють співчуття та підтримку у важких ситуаціях та діляться особистими турботами та секретами. Значна підтримка кордонів (50%) вказує на повагу до особистого простору та інтересів між сиблінгами. Вони не втручаються в особисті справи один одного та стараються підтримувати

встановлені границі. Низький рівень схожості (64,58%) свідчить про відсутність спільних інтересів та життєвого досвіду між сиблінгами, що може означати значну диференціацію між ними, коли кожен має свої індивідуальні інтереси та життєвий шлях. Низькі показники примусу (60,42%) вказують на відсутність влади та контролю одного сиблінгу над іншим, а також на відсутність домінування в їхніх відносинах.

За отриманими результатами за методикою діагностики сиблінгового спілкування (методика є модифікованим варіантом методики «Діагностика подружнього спілкування» (Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман, Е. М. Дубовська, модифікація М. В. Кравцової) встановлено наступне: легке та природне спілкування між сиблінгами переважає (3,1), що свідчить про теплі та відкриті відносини, де вони відчуються комфортно та вільно. Високий рівень довіри в спілкуванні помітний (2,8), що означає, що вони відчуються безпечно ділячись особистими таємницями. Психотерапевтичне спілкування між сиблінгами також є важливим (2,8), де вони підтримують один одного в складних життєвих ситуаціях.

На основі методики «Діагностика рівня морально-етичної відповідальності особистості» (І. Г. Тимощук) виявлено, що половина респондентів (50%) має високий рівень морально-етичної відповідальності, проявляючи повагу до моральних норм та цінностей, відчуваючи себе відповідальними за свої дії та їхні наслідки. У 43,8% опитаних спостерігається середній рівень моральної відповідальності, коли особа має усвідомлення моральних норм, але може порушувати їх час від часу. Для 6,3% респондентів характерно низький рівень морально-етичної відповідальності, відзначається відсутністю усвідомлення моральних норм та відповідальності за свої дії.

У ході проведення опитування нами було визначено, що морально-етична відповідальність підлітків може впливати на їх міжособистісні взаємини та вибір цінностей. Високий рівень морально-етичної відповідальності асоціюється з емпатією та особистісним розвитком, у той час як середній рівень може сприяти легкому спілкуванню та успішності у справах.

Отже, взаємодія з сиблінгами впливає на морально-етичний розвиток особистості через моделювання поведінки, навчання соціальним навичкам, спільне розв'язання проблем та підтримку в складних ситуаціях. Такі взаємини створюють основу для формування моральних цінностей і переконань, які можуть впливати на поведінку і відношення до інших у подальшому житті.

Висновки. У ході дослідження взаємозв'язку між спілкуванням сиблінгів та морально-етичними цінностями особистості було виявлено кілька ключових висновків. Зокрема, виявлено, що рівень морально-етичної відповідальності підлітків суттєво впливає на їх міжособистісні відносини та вибір цінностей. Високий рівень морально-етичної відповідальності пов'язаний з емпатією та особистісним розвитком, що підкреслює важливість розвитку міжособистісних навичок для формування моральної особистості. З іншого боку, середній рівень морально-етичної відповідальності може сприяти легкому спілкуванню та ефективності у справах, що свідчить про більш різноманітні та динамічні взаємини зі сиблінгами. Вказані висновки підкреслюють важливість сімейного середовища для формування моральних цінностей та підкреслюють роль родини як основного соціального контексту для передачі цінностей та моральних уявлень.

Література:

1. Асеева Ю. О. Трансформація інституту сім'ї в сучасних умовах. *The III International Scientific and Practical Conference «Modern challenges to science and practice»*, January 24–26, Varna, Bulgaria. P. 502.
2. Буленко Т. В. Соціально-психологічні основи функціонування сучасної молоді сім'ї. *Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки. № 9*. Луцьк, 2010. С. 56.
3. Дьоміна Г. А., Киличаслан Т. А. Чинники розвитку міжособистісних стосунків сиблінгів у дорослому віці. *Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи: Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науковопрактичної інтернет-конференції*. М-во освіти і науки України, Житомирський державний університет імені Івана Франка. 2023. С. 121-123.
4. Корженко А. С. Ціннісні орієнтації молоді. *Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес : матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. студ. і аспірантів, Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т»*. Харків, 2021. С. 432-434.
5. Лук'яненко М. М. Ціннісна сфера особистості як проблема філософської та психологічної науки. *Теорія і практика сучасної психології, №2*. Загальна психологія, історія психології. 2018. С. 145.

6. Krupnyk I. R. The comparative analysis of the longitude research results of idea peculiarities of the children from complete functional and labor migrants' families. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2021. Вип.1. С. 111-118.